

Александар Гаїталица

ВЕСЕЛА КЛАСИЧНА МУЗИКА

*Упућство за слушање музике
у ванредним околностима*

Нема ваљда љубитеља уметничке музике који се не саблажњава над музиком која се на нашим телевизијским каналима емитује у време жалости. Последњи пример оваквог музичког (не)укуса имали смо прилике да видимо практично на програмима свих телевизија после убиства српског премијера Зорана Ђинђића. Наиме, још од шездесетих година прошлог столећа, у нас постоји обичај да се у данима жалости на телевизијским каналима чује музика која се означава као озбиљна. Зашто се у те дане не емитују снимци блуз састава или џез пијаниста, рецимо, питање је на које још нико није дао одговор. Зато, ваљда, током неколико дана гледамо снимке класичне музике. Али, авај, како су сазнања о овој музици веома оскудна, а број њених познавалаца међу музичким уредницима ТВ канала сведен на минимум, дешавало се да у време седмодневне жалости после Титове смрти, на телевизији виђамо чак и снимке Штраусових валцера и полки.

Не треба много трошити речи па констатовати колико је ово примитивно и колико вређа успомену на оне због којих се дани жалости одређују. Последње издање овог „усиљеног емитовања” класичне музике половином марта показало је унеколико бољи укус и однегованији приступ, чак и на каналима, који попут Пинка или Палме, имају музичку матрицу веома удаљену од ове врсте музике. Па ипак, није сувишно – због неких тужних прилика, каквих ће и у

будућности нажалост бити – казати неколико основних упутстава о садржају и врсти музике која се обично погрдно зове „озбиљна” или чак „мртвачка”.

Корпус класичне, или уметничке музике, негован је као једини поглед на музику све до појаве популарне музике у Америци и Британији, тридесетих година прошлог века. За то време, музика је задобила много појавних облика и компоновала се за разне прилике. Многе од њих никако нису биле тужне. Музика је у XVII и XVIII веку компонована за краљевска крунисања, за велике балове (Хендл: *Музика на води*), за разоноду и забаву великаша (Бах: *Бранденбуршки концерти*), поводом тријумфалних победа у ратовима, крунисања (Вивалди: *Магњификаци*) или довршења спектакуларних грађевина. У XIX веку умногоме се мења положај уметника који живе после Бетовена. Дела се сада компонују у славу хероја (Бетовен: симфонија *Eroika*), као сећање на велика путовања (Берлиоз: *Харолд у Италији*), најзад као резултат стања пренадражености и опседнутости улогом уметника (Берлиоз: *Фантасијична симфонија*); није ретка ни она музика која дескриптивно описује лепоте родног краја (Рихард Штраус: симфонија *Domestica*), токове великих националних река (Сметана: *Влтава*) или чак лепоте страних земаља (Дворжак: *Симфонија из Новог света*). Сувишно је казати да је сва музика компонована за ове авантуристичке, тријумфалистичке или жовијалне прилике неприлична за дане жалости.

Али, не треба се много упуштати у програм који одређене композиције прати. Довољно је обратити пажњу на уобичајена темпа која се проналазе као ознаке за ставове. Темпо Allegro значи на италијанском „весело”, а у овом темпу компонована су отварања већине класичарских и романтичних симфонија. Темпо Vivo, значи „живо” или „брзо”. Овим темпом је, пак, означена већина завршних ставова најзначајнијих симфонија Моцарта, Бетовена, Хајдна и Чајковског. Због овога никако није прилично пуштати све ставове симфонија, већ евентуално само оне који су означени темпима Adagio („полагано”), Andante („у темпу хода”), или евентуално она темпа која уз своју ознаку имају упутство Ma non troppo („не одвећ брзо”).

Можда би, стога, у дане жалости било најсигурније пуштати реквијеме. Пандан реквијемима у православној традицији су опела, а најславније у нас је оно Мокрањчево. Најпознатије реквијеме компоновали су: Волфганг Амадеус Моцарт 1791, Јоханес Брамс 1868, Ђузепе Верди 1874, Габријел Форе 1900. и Бенџамин Бритн 1962. године, али и ту треба бити опрезан. И у оквиру реквијема постоје делови који прате католичку литургију, а заправо јесу глорије, или слављења Бога, па се не могу баш назвати тужном музиком. Шта онда казати у одабиру других дела ових композитора?

Требало би знати – а ово спада у корпус основног или кућног васпитања у неким срећнијим земљама – да је Моцарт био необично обдарено дете чија је музика осим знатног присуства генијалних музичких пропорција, превасходно имала играчки, забављачки или виртуозни карактер. Све су ово тонови који никако не препоручују већину Моцартових дела за дане жалости. Осим *Реквијема*, постоји још свега неколико Моцартових дела која ми овом приликом падају на памет, а могао бих их означити као тужна. То су пре свега две мистичне *Фанџазије за клавир* (у Де-молу и Еф-молу), можда унеколико и *Двадесетии*, једини клавирски концерт компонован у молском тоналитету. Истина је да би од каснијих клавирских концерата у ову сврху могао послужити славни *Andante* из *Двадесетипрвог клавирског концерта*, па вероватно и други став (*Larghetto*) из последњег Моцартовог концерта за клавир, који је Алфред Ајнштајн, најбољи познавалац Моцартових дела, описао „као приказ бисерног поља у којем се играју напуштена деца”. Према 626 дела, колико је компоновао Волфганг Амадеус, број оних која су стварно тужна представља, видимо, сасвим занемарљив број.

Исто је и са другим композиторима. Помислимо само на оне ствараоце који се у уобичајено површној представи слушаоца оцењују као тешки и трагични. Да ли је то Густав Малер? Не би се могло казати. *Прва симфонија* има поднаслов „Титан” и превасходно је херојска, а не тужна. *Трећа симфонија* посвећена је Пану и природи; *Четврта* сентименталним успоменама на детињство, а *Петта* Рикертовој, махом бизарној поезији. Само се *Шеста симфонија* у Малеровим рукописима неко време водила као „Трагична”, па би можда, уз чувени Адађето из *Петте симфоније*, трагичну потку из филма *Смрт у Венецији*, ово била једина Малерова музика прикладна за дан жалости.

Шта рећи о осталим композиторима? Бетовен је у највећем херојски композитор, Сати и Прокофјев су саркастични. Дебиси и Равел имају много импресионистичких елемената добрих за телевизијски канал ”Landscape” („Крајолик”), али они се пре могу одредити као контемплативни, него као тужни. Стравински је одвећ окренут бајколикој националној традицији да би био тужан, док је Берлиоз лудан и спектакуларан. Код Рихарда Штрауса доминирају патриотски мотиви, код Сен-Санса виртуозни, а код Јохана Себастијана Баха – зна се – космички.

Кад темељније размислим, готово да нема композитора који би могао на прави начин поунити дане жалости, јер је у такозваној „озбиљној” или „мртвачкој” музици заиста мало оне која би се одиста могла означити као тужна. Чини вам се ово као парадокс? Мени никако. Жао ми је свих оних мртвих који су на нашим телевизијама испраћани уз овакву музику, па и последњег, трагично убијеног српског премијера.

Ма колико да сам на почетку текста казао да је овог пута ситуација била нешто боља него у ранијим приликама, када се на брзину бирала музика за дане жалости, ипак не могу да одолим а да не доделим златну медаљу за најкрупнији промашај током марта. Највећим проstackлуком могу оценити емитовање *Музике за краљевски вай̄ромей̄* Георга Фридриха Хендла (са све снимцима ватромета на крају), који је у време дана жалости емитован на телевизији Политика.

Честитам музичким уредницима ове телевизије и слава им.